

Προσαρμογές και ήττες των διανοουμένων

ΙΑΚΩΒΟΣ ΑΝΥΦΑΝΤΑΚΗΣ,
Αλεπούδες στην πλαγιά. Εκδόσεις
Πατάκη, σελ. 117

» Το βιβλίο του Ιάκωβου Ανυφαντάκη (γ. 1983), είναι μια νουβέλα ως προς την έκταση αλλά ως προς τη δομή της είναι ένα μικρό μυθιστόρημα που παραδόξως προσέχτηκε, ίσως κατά παρέκκλιση του μέσου γούστου των Ελλήνων αναγνωστών. Και λέω «κατά παρέκκλιση» διότι είναι ένα αφήγημα επιφανειακής ακινησίας ή επιφανειακής «νωθρότητας», όπως κάποτε χαρακτήρισε τις μυθοπλασίες του ο Μίλαν Κούντερα, αλλά μαζί και υπόγειας έντονης κινητικότητας, αφού τα περισσότερα από τα συμβαίνοντα διαδραματίζονται ως ανακλήσεις μνημονικές, προεκτείνοντας έτσι τον πλασματικό ενεστώτα σε όλο το βιβλίο. Το ότι είναι μια ενδιάμεση, υβριδική αφηγηματική σύνθεση

ΤΟΥ ΑΛΕΞΗ ΖΗΡΑ

δεν αρκείται πάντως σ' αυτό, εκτείνεται και πιο πέρα. Είναι ένα αφήγημα ιδιότυπης τεχνικής καθώς, αν και σύντομο μυθιστόρημα, οικειοποιείται ταυτόχρονα κάποια από τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του διηγήματος.

Ένα από αυτά είναι ότι εγκαθιστά το εγώ στη θέση του αφηγητή - θεού, τη στιγμή που το μυθιστόρημα που αγαπούν οι περισσότεροι αναγνώστες ολοένα και πιο πολύ γλιστράει στην ασφάλεια της τριτοπρόσωπης αφήγησης. Επιπλέον είναι εμφανέστατα μια νουβέλα - δοκίμιο, καθώς παρά τον μικρό της όγκο είναι μια εντυπωσιακή ως προς την επιτέλεσή της σπουδή βάθους των ηθών, σπουδή που αναδεικνύει νοοτροπίες και συμπεριφορές, ιδίως μιας γενιάς που βρέθηκε εκτεθειμένη στη θύελλα της κρίσης, αν και συμπεριφορές που ήταν «συντονισμένες», δηλαδή σε σύμπτωση, με τα διαλυτικά φαινόμενα που αναπτύχθηκαν στην ελλαδική κοινωνία κατά τα χρόνια που προηγήθηκαν - από το 2000 κι έπειτα! Πρόκειται λοιπόν για μια νουβέλα εστιασμένη απολύτως στην εποχή, αν και ο διακειμενικός της διάλογος με άλλα σύγχρονα κλασικά ή εμβληματικά πεζογραφικά έργα, όπως *Ο κλόουν* του Χάινριχ Μπελ, η *Κυρία Μποβαρύ* του Γουσταύου Φλωμπέρ και ο *Θάνατος στη Βενετία* του Τόμας Μαν, που διασταυρώνονται ως αναφορές ρητά ή υπόρητα στην αφήγηση των Αλεπούδων, είμαι της γνώμης ότι δίνει άλλες διαστάσεις στους χαρακτήρες του Ανυφαντάκη, δηλαδή ένα νόημα πέρα από την εποχή τους.

Οι χαρακτήρες των Αλεπούδων, για να είμαι πιο ακριβής, δεν είναι μιμητικά παραγόμενα των σημαντικών λογοτεχνικών προτύπων τους, έχουν κάποια συγγενή στοιχεία τα οποία μόνο ένας αναγνώστης εξοικειωμένος με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα μπορεί να τα «συλλάβει», μα ως εκεί. Λόγου χάριν, ο σαραντάχρονος λέκτορας, κεντρικός αφηγητής του βιβλίου, ως πλάγντας ή ως αναζητητής ενός ονειρικού έρωτα μοιάζει λίγο στις περσόνες του Μαν και του Μπελ, αλλά οι καταστάσεις που ζει είναι άλλης τάξεως, συγκαταρκτές μας. Δεν είναι ούτε Χανς ούτε Άχενμπαχ, καθώς το διαφεύγον ερωτικό όνειρο/πάθος δεν τον διαλύει όπως τον πρώτο ή δεν τον καταστρέφει τελείως, όπως τον δεύτερο. Οι κάθεται συ-

γκρούσει απουσιάζουν και ο ίδιος δεν είναι εν τέλει μια δραματική περσόνα. Το ίδιο και η Γεωργία ή η Βίκυ, δυο από τα γυναικεία πρόσωπα του Ανυφαντάκη, είναι εκπεπτωκότα της κάποτε λέσχης των *happy few*, όπως θα έλεγε ο Σταντάλ, μ' άλλα λόγια αλλοτινά κορίτσια με αστραφτερή ερευνητικά ενδιαφέροντα, αλλά τωρινές νέες γυναίκες που προτίμησαν το βόλεμα κι έχουν βουλιάξει ανειδίκευτα στην ανία. Διαθέτουν κάτι από τον φλωμπερικό μποβαρισμό ή και από τον ψυχρό συμβιβασμό της Μαρί του Χάινριχ Μπελ, αλλά κι αυτές ως εκεί.

Περισσότερο θα έλεγα ότι ο λέκτορας που συνδέει όλα τα μέρη των Αλεπούδων, με την συνειδητή άρνησή του να συμμετέχει, με την επιφανειακή του αδράνεια, με την αδιαφορία του καθώς περιπλανιέται ανάμεσα στα πρόσωπα ενός κόσμου που τα γνώρισε ζωντανά και τώρα είναι πτημένα και μοιραία, λειτουργεί στην αφήγηση ως ένα είδος καθρέφτη. Σ' αυτόν τον περιφερόμενο «καθρέφτη» τον παλιό εραστή ή φίλο, οι πρώην συμφοιτητές και συνάδελφοι του βλέπουν να διαγράφονται τα διαδοχικά τους είδωλα, οι διαδοχικές μορφές που πήραν σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, κι έτσι στα μάτια εκείνου (ως αφηγητή / αποδελτιωτή) να εμφανίζεται η πολλαπλή σύνοψη των προηγούμενων ε-αυτών τους!

Ριγμένη στην μποβαρική της χαύνωση η Γεωργία, στο πρώτο μέρος της νουβέλας, ξυπνά τόσο όσο χρειάζεται για να επαναλάβει βαριεστημένα για μερικές στιγμές τον αλλοτινό της εαυτό, μέσα όμως από τη απνευρωμένη τωρινή της σεξουαλικότητα. Το ίδιο όμως και ο λέκτορας. Ακόμα και αν δεχτούμε ότι η αφήγησή του, άλλοτε εστιασμένη στον παρόντα χρόνο και άλλοτε, συνηθέστερα, στον παρελθόντα, αυτό που εντυπωσιάζει

είναι οι αποστάσεις που κρατάει, ακόμα και στις πιο ιδιαίτερες υποτίθεται στιγμές του, με πρόσωπα και πράγματα. Από άμυνα ή από αναστοχαστικό υπολογισμό έχει κάτι από την εσκεμμένη αποφυγή της παραδοχής του πάθους που συναντούμε στον Μερσώ, τον εμβληματικό ήρωα του Ξένου του Αλμπέρ Καμύ.

Γι' αυτό και ποτέ, ακόμα και σε στιγμές που υπό άλλες προϋποθέσεις θα υπήρχε ως αντίδραση η υψηλή συναισθηματική ένταση, εδώ, στον λέκτορα του Ανυφαντάκη, δεν αγιγίζεται ο εγωτικός πυρήνας του αφηγητή. Παραμένει κοκλιωμένος και οχυρωμένος στον εαυτό του. Δεν ανοίγεται, ίσως παρακινημένος από την ενστικτώδη του άμυνα, για να μη κινδυνέψει να σκορπίσει κι εκείνος συναισθηματικά σε ό,τι βλέπει, σε ό,τι σκέπτεται, σε ό,τι συμμετέχει. Παράδειγμα οι δυο-τρεις φορές που θυμάται ή που ζει περιστατικά ερωτικών στιγμών, όπου αντί του ελαχιστάτου έστω συναισθηματικού συγκλοτισμού, με την απόσταση που κρατάει δεν εισπράττει τη *συναίσθηση* αλλά την *ανάληψη* της: το είδωλο με άλλα λόγια της εμπειρίας αντί της διακινδύνευσης να ξανοιχτεί στην εμπειρία!

Ασφαλώς στις αρχικές προθέσεις του Ιάκωβου Ανυφαντάκη, στα αρχικά του μυθοπλαστικά σχέδια, έτσι όπως συνέλαβε τον τρόπο σύνδεσης των προσώπων της νουβέλας του, διότι γύρω από τα πρόσωπα και τις συμπεριφορές τους είναι γραμμένη, θα ήταν και η σύμμιξη προσώπων επινοημένων από τον ίδιο και προσώπων που επινοήθηκαν από άλλους συγγραφείς: λ.χ. τον Χανς στον *Κλόουν* του Χάινριχ Μπελ ή την Έμμα στη *Μανιάμ Μποβαρύ* του Γουσταύου Φλωμπέρ. Με το σμίξιμό τους στις Αλεπούδες στην πλαγιά, που υποθέτουμε ότι έγινε από τον συγ-

γραφέα με κριτήρια θεωρητικά, ακολουθώντας ίσως μια από τις πιο γνωστές τάσεις της μεταμοντέρνας μυθοπλασίας, δημιουργήθηκε ένα παράδοξο αμάλγαμα. Το αντικαθρέφτισμα των προσώπων αυτών, τα οποία επινοήθηκαν αρχικά από μείζονες δημιουργούς του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα, όταν αντιπαράβάζεται διαλεκτικά στις ζωές των κοριτσιών και των αγοριών που άλλοτε, ως φοιτητές, είχαν αναλάβει διατριβές πάνω στα αντίστοιχα έργα, όπως άλλωστε και ο λέκτορας του Πανεπιστημίου των Ιωαννίνων, δείχνει την κατάρρευση και τη διάλυση των δεύτερων!

Την πλήρη ενσωμάτωσή τους σε ό,τι καταδίκασαν ως νέοι. Και μάλιστα ενσωμάτωση όχι μετά από μια σύγκρουση εσωτερική ή από μια ήττα επιβεβλημένης ανάγκης, αλλά πεντακάθαρα από μια προϊούσα αβουλία, από την ευκολία της φυγής, από μια αποδοχή χωρίς αντίσταση, όπως αντιλαμβανόμαστε της πανίσχυρης δύναμης των συμβάσεων. Η ηθική έκπτωση, έτσι όπως την αφηγείται ο λέκτορας από ειρωνική απόσταση, χωρίς να την υπερασπίζεται ή να την καταδικάζει, προσπαθώντας να την αφηγηθεί όσο γίνεται πιο ψύχραιμα, δεν αφορά περιπτώσεις προσώπων και μόνο. Αφορά σύνολα ανθρώπων, κοινωνικά ήθη, ηθικά κριτήρια. Αφορά στα σχολεία της εποχής. Αντί να διαλέξει την ευκολία και να γράψει ένα *campus novel*, γελοιογραφώντας τα ακαδημαϊκά ήθη, ο Ανυφαντάκης προτιμά να ρίξει το πάθειο βέλος του σατιρίζοντας μελαγχολικά αλλά και ευφυώς την ηθική έκπτωση του κόσμου της γνώσης που έχει πλησιάζει περσάσει πλέον στην αγνωσία.

Ο Αλέξης Ζήρας είναι κριτικός λογοτεχνίας.